

**ПРОБЛЕМА ВНУТРІШНЬОЇ ХРОНОЛОГІЧНОЇ
СИСТЕМАТИЗАЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО
ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.**

Розуміння історії важко уявити без хронологічного упорядкування наявного історіографічного матеріалу. Не менш важливим є й питання його логічного представлення. Зокрема внутрішньої систематизації шляхом визначення найбільш значущих віх розвитку та періодизації на їх основі відомостей про історичні факти конкретного періоду генези предмета наукового дослідження.

Саме визначення точки відліку для кожного історичного етапу за допомогою виокремлення подій, що мали істотні соціальні та інші значущі наслідки, і представляє проблему, що складає предмет цього дослідження.

Актуальність зазначеної проблематики влучно визначає Андрій Юрійович Долгіх, зауважуючи, що в переважній більшості досліджень «зв'язок між періодизацією та гносеологічними вченнями й ціннісними установками не можна відстежити», а сама проблематика періодизації майже ніким не досліджується. Вихідною точкою вирішення такої проблеми є гармонійне поєднання історії (емпіричний рівень) та логіки (теоретичний рівень) [1].

Враховуючи зазначену вище роль періодизації для історичної науки, вона знаходиться у полі зору багатьох дослідників з різних напрямків історичної науки. Зокрема варто звернути увагу на дослідження Д. М. Бондаренка, Л. Є. Грініна, А. Ю. Долгіх, А. Є. Коротаєва, В. Макніла, С. Ю. Малкова, С. А. Нефедова, Н. С. Розова, П. В. Турчіна, І. Т. Фролова та інших.

Мета цієї статті полягає у визначенні низки історичних фактів, що можуть розглядатися як такі, що розмежовують історичні етапи розвитку політичної думки та національного визвольного руху України в першій половині двадцятого століття.

Для реалізації зазначеної мети варто представити загальну характеристику генези процесів, що становлять предмет цієї статті.

Так, розвиток політичної думки України на початок двадцятого століття характеризується плюралізмом політичної ідеології, серед головних напрямків якої найбільш переконливо виглядають соціалістичні погляди та діяльність народовців. Згодом, під час української революції та до закінчення других визвольних змагань набувають більшої поширеності центристські, соціал-демократичні ідеї, поряд із якими виникає й низка радикальних правих течій, в основі яких лежить національний монархізм.

Зародження та подальший розвиток українського національно-визвольного руху в першій половині двадцятого століття також мають в своїй основі низку ключових історичних подій, серед яких провідну роль відіграють дві світові війни та прагнення імперій, у складі яких перебували українські землі, посилити свою владу, з одного боку, та повернути на свій бік народи, що їх населяли. Таким чином, на початку двадцятого століття на сучасних українських землях, а також на території історичного розселення українців, починають виникати молодіжні організації, метою яких є підготовка кадрів для неминучого майбутнього протистояння Австро-Угорської та Російської імперій.

На тлі такої підготовки до військового протистояння відбувається також часткове, а більше удаване послаблення централізації влади Австро-Угорської держави і населення Галичини отримує можливість на всіх головних соціальних рівнях (культура, освіта, політика, економіка) усвідомити свою національну ідентичність, що також сприяє зародженню національного визвольного руху.

На цьому тлі свавілля високопосадовців імперій та колабораціонізм певної частини українців стає ще одним чинником, котрий підсилює самостійницькі настрої.

Фактичне пригнічення та приниження місцевого населення стає поштовхом до створення першої в сучасній історії української військової організації — Січових стрільців, котрі, користуючись нагодою, під час Першої світової війни вчиняють спробу створити українську державу. Проте, не маючи достатніх ресурсів та відчуваючи значну перевагу сил зовнішніх агресорів в особі метрополій зазначених вище імперій, ефективний захист нової держави триває тільки кілька років. Цей недов-

гий період і отримує назву «перших визвольних змагань» та такого, що частково з ним збігається, — періоду української революції [2].

Втрата незалежності стає новим чинником для подальшого розвитку національного визвольного руху в Україні. Відчуття реальності здобуття власної країни надихає багатьох патріотів та спонукає їх до об'єднання у Організацію Українських Націоналістів (далі — ОУН), завдяки котрій під час Другої світової війни стануть реальними й «другі визвольні змагання».

Під час цих змагань західноукраїнські землі отримують на дуже нетривалий час незалежність, але режим фашистської Німеччини нівелює реальність таких спроб та підпорядковує Східну Галичину своїй владі знову, а ініціатора та очільника Крайового представництва Української Повстанської Армії (або ОУН бандерівців — далі ОУН(б), Степана Бандеру ув'язнюють та тримають майже до кінця війни у полоні [3].

З того моменту український визвольний рух, як і багато разів у попередні історичні епохи, опиняється у стані «війни проти всіх». Зокрема підрозділи ОУН(б) активно протистояли як німецькій, так і радянській армії, а також польським повстанським формуванням.

Однак насиченість різними значущими історичними фактами та політико-територіальна нецілісність України в першій половині двадцятого століття не дозволяють представити хронологічну систематизацію у лінійний спосіб таким чином, аби вона охоплювала всі суспільно-політичні події, котрі лягли в основу розвитку політичної думки та національного визвольного руху.

На тлі такої ситуації, на нашу думку, варто застосувати провідний інтегральний — світ-системний — підхід до періодизації історичного відрізка часу, що належить до предмету даної статті. Екстраполюючи рівні цього підходу, можна визначити такі напрямки періодизації як: державний (світ-імперії), економічний (капіталістична світ-система) та соціокультурний (реципроктно-лінійні системи) [4, с. 451].

Відповідно до цього можна визначити такі рівні періодизації розвитку політичної думки та національного визвольного руху України в першій половині двадцятого століття: державний — підготовчий, національно-визвольний, революційний, теро-

ристичний, партизанський; економічний — кріпацтво, фермерство, колективізація; соціокультурний — просвітництво, формування національної свідомості, прагнення до побудови власної демократичної держави.

Наведена періодизація видається нам такою, що дозволяє більш наочно представити значущі історичні події, які детермінували генезу суспільних процесів, що становлять предмет цієї статті.

Однак, слід зауважити, що кожен з цих періодів може бути представлений у вигляді низки підперіодів. Це означає можливість ще більш глибокого внутрішнього упорядкування історіографічного матеріалу та перспективний напрямок для нових наукових досліджень.

Література

1. Долгих А. Ю. Гносеологические основания периодизации истории европейской философии : автореф. дис. ... канд. философ. наук : спец. 09.00.01 — онтология и теория познания [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.disserscat.com/content/gnoseologicheskie-osnovaniya-periodizatsii-istorii-evropeiskoi-filosofii>. — Назва з екрана.
2. Електронна бібліотека України. Українські Січові Стрільці [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uateka.com/uk/article/society/heritage/930>. — Назва з екрана.
3. The Poison Pistol [Електронний ресурс] // Time Magazine. — 1961. — December 1. — Режим доступу : <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,938806,00.html>. — Назва з екрана.
4. Абу-Луход Дж. Переструктурируя миросистему, предшествующую Новому времени [Текст] / Дж. Абу-Луход // Время мира 2. — 2001. — С. 449-461.